

**OTVORENA
VRATA
PRAVOSUĐA**

YUCOM
Komitet pravnik
za ljudska prava

broj 9

Sloboda izražavanja ili ugrožavanje sigurnosti na društvenim mrežama?

LIČNI STAV

Milena Vasić

„Sve ću vas poklati... i sve po kući u ženskoj obući od kolenke i krevca pa do ispod zemlje.“

„Šta biste vi sa njim, verovatno biste ga ubili? A ne, odveo bih ga u planinu, pa komad po komad...“

„Ovo je za batine.“

„Fašistički vepru, nećemo ti dvaput reći, na ražnju ćeš se peći!“

„Voleo bih da ovom otvaraču očiju neko zatvori jedno ili oba oka na par dana.“

Ovo su neke objave na društvenim mrežama upućenih političarima, novinarima, aktivistkinjama i drugim javnim ličnostima koje su došle do posebnog tužilaštva za visokotehnoški kriminal. Učestale pretnje na društvenim mrežama koje uzimaju maha, kao i česta hapšenja za koja saznajemo iz medija zahtevaju ozbiljnije razmatranje ove teme, naročito ako imamo u vidu Ustavom garantovano pravo na slobodu izražavanja.

Koja je granica između garantovane slobode da se javno izrazi mišljenje i ugrožavanja sigurnosti nekog lica?

Evropski sud za ljudska prava smatra da „sloboda političke rasprave predstavlja samu srž demokratskog društva“. Ona se, „ne odnosi samo na informacije ili ideje koje su poželjne, ili se smatraju neuvredljivim, već i na one koje (nedvosmisleno) vređaju, šokiraju i uznemiravaju“.

„To su zahtevi pluralizma, tolerancije i slobode mišljenja, bez kojih nema demokratskog društva“ [1].

Ustav Srbije jemči slobodu mišljenja i izražavanja i definiše je kao „slobodu da se govorom, pisanjem, slikom ili na drugi način traže, primaju i šire obaveštenja i ideje“.

Ova sloboda, međutim, nije apsolutna i ona se može ograničiti zakonom u slučaju da je to neophodno, ali samo pod Ustavom izričito propisanim uslovima „radi zaštite prava i ugleda drugih, čuvanja autoriteta i nepristrasnosti suda i zaštite javnog zdravlja, morala demokratskog društva i nacionalne bezbednosti Republike Srbije“.

Praksa domaćih i međunarodnih sudova, poput Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP), postavila je standarde slobode izražavanja koji ustanovljavaju da su javne ličnosti dužne da trpe i tolerišu kritiku više nego ostali građani, naročito kada se ona odnosi na posao kojim se bave odnosno javnu funkciju koju obavljaju.

Krivično gonjenje nekog lica zbog pretnji upućenih na društvenim mrežama predstavlja upravo ograničavanje slobode izražavanja u korist prava drugih koja je propisana zakonom, najčešće kroz krivično delo ugrožavanje sigurnosti. U svetlu postojanja opasnosti da se ovo krivično delo

kao ograničenje slobode izražavanja zloupotrebi čestim hapšenjima radi zastrašivanja pojedinaca koji kritikuju javne i političke ličnosti, osvrnućemo se na to šta krivično delo ugrožavanje sigurnosti prema našoj sudskoj praksi jeste, odnosno šta nije.

Šta kaže naš Krivični zakonik za krivično delo ugrožavanja sigurnosti?

„Ko ugrozi sigurnost nekog lica pretnjom da će napasti na život ili telo tog lica ili njemu bliskog lica, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine“.

Nešto oštriju kaznu predviđa ukoliko je pretnja upućena većem broju ljudi, izazvala uznemirenost građana ili drugu ozbiljnu posledicu. Najstroža, zatvorska u trajanju od šest meseci do pet godina, odnosi se na ugrožavanje sigurnosti:

- predsednika Republike;
- narodnog poslanika;
- predsednika Vlade;
- članova Vlade;
- sudije Ustavnog suda;
- sudije;
- javnog tužioca;
- zamenika javnog tužioca;
- advokata;
- policijskog službenika;
- lica koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja (ugrožavanje sigurnosti novinara);

značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja (ugrožavanje sigurnosti novinara);

Očigledno je da jasna granica između slobode izražavanja i ugrožavanja sigurnosti ne postoji uvek, da je ponekad nejasna poput traženja ivice puta u gustoj magli i da je, utoliko, procena suda ili tužilaštva o težini reči okarakterisane kao ugrožavanje sigurnosti uslovljena brojnim i prilično šarolikim životnim okolnostima.

Sam zakon, upravo zbog ove životne inventivnosti, ne daje odgovor na pitanje šta je pretnja, niti šta je potrebno da bi se pretnja kvalifikovala kao „napad na život i telo nekog lica ili njemu bliskog lica“, ali bogata sudska praska u ovoj oblasti kristalisala je vrlo jasne kriterijume za ovo delo.

Pre svega pretnja objektivno mora biti ozbiljna i konkretna.

Da bi se pretnja smatrala ugrožavanjem sigurnosti ona mora stavljati u izgled tačno određeno, objektivno moguće zlo. Pretnja, dakle, mora biti ostvariva, jasna i konkretna.

U tom smislu, Vrhovni Kasacioni sud procenio je da rečenica:

„Voleo bih da ovom otvaraču očiju neko zatvori jedno ili oba oka na par dana“ ili rečenica:

„Kakav šljam. Dobijem poriv da mu se šipkama objasne neke stvari po rošavom licu“, ne sadrže jasnu ili nedvosmisleno pretnju da će upravo ova lica napasti na život

ili telo oštećenog, već spadaju u domen mišljenja – šta bi okrivljeni voleli ili želeli da neko uradi oštećenom, zbog čega ne predstavljaju ugrožavanje sigurnosti. Pretnja, dakle, mora biti ostvariva.

Pretnja mora izazvati subjektivan osećaj ugroženosti onoga kome je upućena.

Pored objektivnog kriterijuma – da je ozbiljna i ostvariva – potrebno je da se oštećeni zaista i osetio ugroženim ili uplašenim za svoju ili bezbednost sebi bliske osobe.

Ali, biti uplašen ili brinuti se nije dovoljno.

„Fašistički vepru, nećemo ti dvaput reći, na ražnju ćeš se peći!“.

Iako je kod oštećenog lica izazvala subjektivni osećaj straha, ova poruka prema mišljenju Višeg tužilaštva u Beogradu, upućena jednom narodnom poslaniku, ne predstavlja pretnju koja je prema objektivnim kriterijumima podobna da ugrozi sigurnost lica napadom na njegov život ili telo i krivična prijava je odbačena.

Nije od značaja da li je lice zaista imalo nameru i da ostvari pretnju.

Prema našoj sudskoj praksi namera da se ostvari pretnja nije od značaja, ako su ispunjena prva dva kriterijuma:

1. da se radi o objektivnoj, konkretnoj i ostvarivoj pretnji napada na život i telo koja je
2. izazvala osećaj straha kod oštećenog.

Foto: Aleksandar Roknić

U tom smislu izjava: „Ubiću te“, predstavlja pretnju, bez obzira da li neko zaista ima nameru da ubije lice kome je pretnja upućena, ako je osoba kojoj je ovakva poruka upućena ozbiljno shvatila ovu rečenicu i uplašila se za sopstvenu bezbednost.

Apelacioni sud u Beogradu ocenio je da okrivljeni koji je na svom korisničkom profilu povodom Parade ponosa objavio tekst pod nazivom „batina nikad dosta... njuške im treba polupati gadne i odvratne... ruglo B“ nisu ispunjeni elementi krivičnog dela ugrožavanje sigurnosti, jer ne postoji pretnja da će okrivljeni napasti na život ili telo nekog lica. „okrivljeni je na opisani način, izneo mišljenje i negativan komentar prema učesnicima Parade ponosa, dok je Krivični zakonik za postojanje krivičnog dela iz člana 138 stav 1 istog zakona, propisao da mora postojati jasna, ozbiljna i nedvosmislena pretnja napadom na život ili telo i upućena

Javne ličnosti dužne da trpe i tolerišu kritiku više nego ostali građani, naročito kada se ona odnosi na posao kojim se bave, odnosno javnu funkciju koju obavljaju

tačno određenom licu koja za posledicu ima ugroženu sigurnost tog lica, koja u konkretnom slučaju ne postoji. [2]

„Srećan kraj samo što će tvoj biti život koji tuguje. Znam gde ti je ćerka sutra, znam gde će biti u subotu, tvoja priča se završava i od ponedeljka ćemo svi da budemo srećni. Kad joj nabijem nož kroz utrobu sva ona mladost će vrisnuti u suzama i bolu tvojih grehova“.

Zbog ove pretnje upućene novinarki, Apelacioni sud u Beogradu osudio je okrivljenog na osam meseci kućnog zatvora, smatrajući da se u konkretnom slučaju radi o pretnji koja ispunjava elemente bića krivičnog dela ugrožavanje sigurnosti.

Na sličan način rezonovao je i Viši sud u Beogradu kada je osudio jedno lice na godinu dana uslovne kazne zatvora zbog pretnji upućenih novinarima jedne televizije koje glase:

„Prvi ćete osetiti osvetu“;

„Ja prvi imam želju da koljem“;

„Ubiti izdajnika... nije ubistvo“;

„Kako ćete da izginete vi i vaše porodice“;

Na navedenim primerima možemo stvoriti jasnu sliku šta je pretnja koja je podobna da ugrozi sigurnost nekog lica.

Ipak, uprkos postojanju bogate sudske prakse u ovoj oblasti i jasnim kriterijumima šta jeste odnosno šta nije krivično delo ugrožavanje sigurnosti, kada govorimo o slobodi izražavanja, ne smemo zanemariti ni potencijal zastrašivanja pojedinaca kroz hapšenje i saslušanje osumnjičenih.

Često se dešava da iako neka poruka ne predstavlja ugrožavanje sigurnosti, osobu koja je tu poruku uputila saslušava policija ili tužilaštvo, ili se, kao u jednom gore navedenih primera, ova osoba makar na kratko nađe lišena slobode.

Iako se ovi postupci završavaju povoljno po okrivljene (odbacivanjem krivične prijave ili oslobađajućom presudom) sama radnja državnog organa preduzeta u cilju procesuiranja podobna je da izazove osećaj straha zbog izraženog mišljenja kod pojedinca.

Opasnost po slobodu izražavanja je utoliko veća ako su ovakve radnje propraćene učestalim naslovima u medijima o hapšenjima pojedinaca zbog krivičnog dela ugrožavanja sigurnosti, jer u široj javnosti mogu izazvati strah od izraženog mišljenja. Upravo zbog značaja koji sloboda izražavanja ima u demokratskom društvu, odgovornost nadležnih državnih organa, pre svega Javnog tužilaštva, kao organa koji je nadležan za krivično gonjenje, ogleđa se u tome da dobro proceni prilikom podnošenja prijave i pre samog saslušanja osumnjičenog da li se u konkretnom slučaju radi o slobodi izražavanja ili njenom dozvoljenom ograničenju.

Autorka je advokatica Komiteta pravnik za ljudska prava YUCOM

[1] Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva, 1976. godina

[2] Rešenje Apelacionog suda u Beogradu, Kž2 20/2017 od 22.6.2017. godine